

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Твіттер акаунт *Dolya*. URL: <https://x.com/dolyanevolya?t=j1b7fd-8UEe0S6dE-XIgxg&s=09>
2. Миркин С. Украинских мужчин ждет судьба парагвайских, *Взгляд*. 12.09.2023. URL: <https://vz.ru/opinions/2023/9/12/1229530.html>
3. Подать А. Парагвайский сценарий: известную блогерку высмеяли и раскритиковали за ее пророчество массовой гибели мужчин в Украине. *Informator.ua*. 12.07.2024. URL: <https://informator.ua/ru/paragvayskiy-scenariy-izvestnuyu-bloggerku-vysmeyali-i-raskritikovali-za-ee-prorochestvo-massovoy-gibeli-muzhchin-v-ukraine>
4. Твіттер-акаунт *Thoughtcriminal*. URL: <https://x.com/in32346574?t=Tqgq-pmcfawdIK5FEcKDoQ&s=09>

УДК 328.185:351/354.08](477):061.1ЄС

ПРОБЛЕМАТИКА КОРУПЦІЇ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

А. А. Приліпко, О. П. Іваницька

Анотація. У дослідженні пропонується аналіз ступеня вивченості проблематики корупції у вітчизняній та зарубіжній літературі, провідних наукових підходів до її дефініції, політичної концептуалізації проблематики протидії корупції у публічній службі. Методологічною основою роботи є логіко-правовий метод, принцип історизму, методи: узагальнення, порівняльний, аналізу та синтезу. Принцип історизму допомагає з'ясувати витoki корупційних діянь та роль держави у її протидії. Порівняльний аналіз політико-правових механізмів слугує виявленню недоліків у чинних законах та регуляторних актах щодо боротьби з корупцією. Дослідження в цій царині розширює теоретичні знання про корупцію та її протидію, створюючи нові концепції і моделі для подальших наукових антикорупційних розробок у сфері публічної адміністрації і права.

Ключові слова: Україна, корупція, Європейський Союз, публічна служба, протидія.

Вступ. Корупція та її безпосередні прояви – це прямі виклики та безпосередні перешкоди на шляху демократичного реформування як місцевого самоврядування, так і державного управління в Україні. Наразі ми реально спостерігаємо недосконалість у демократичній системі публічного управління, яка наявна в умовах взаємозалежності економіки та політики, що призводить до зрощення бізнесу і влади. Таке поєднання інтересів створює передумови проявів у державі корупції. Водночас вітчизняні політики, науковці та представники міжнародних організацій доводять, що у нашій державі спостерігається небезпечна тенденція до зростання масштабів корупції. З огляду на це Україна у світовій спільноті все ще сприймається як корумпована держава, яка не може забезпечити нормальну роботу відповідних інституцій – це стосується переважно публічного адміністрування та правосуддя.

Актуальність питання протидії корупції в Україні значно зросла у контексті взаємодії з Європейським Союзом та майбутнього вступу до цієї організації. Вирішення проблематики корупції на різних рівнях державного управління – одна з ключових умов для набуття повноправного членства в Європейському Союзі. ЄС наголошує на значущості ефективної боротьби з корупцією як на національному, так і на місцевому рівнях, що є важливим складником забезпечення прозорості, підзвітності та верховенства права в країні.

Метою нашої розвідки є вивчення сучасних наукових політико-правових підходів до корупції, її трактування у зарубіжній і вітчизняній науковій літературі та з'ясування політичної концептуалізації антикорупції.

Вітчизняна політологічна наука має серйозний доробок із теоретико-методологічних засад явища корупції, причин її існування, політико-правових механізмів її протидії, аналізу й досвіду боротьби з корупцією в Європейському Союзі та інших країнах. У сучасному науковому дискурсі України з питань публічного управління та адміністрування проблематика корупції досліджується насамперед шляхом аналізу нормативно-правових механізмів функціонування державних органів. Серед науковців, які активно вивчають цю тему, можна зазначити В. Мартиненка, В. Авер'янова, С. Дубенка, В. Бакуменка, М. Мельника, О. Прохоренка, Т. Мотренка, В. Олуйка, Н. Нижник, О. Катюкова, В. Солових, О. Чебана та інших.

Основна частина. Протягом останніх кількох десятиліть корупція стала об'єктом інтенсивного теоретичного та емпіричного дослідження, що спричинило появу безлічі різноманітних і

альтернативних підходів до її тлумачення, класифікації та методів її попередження. Ці дослідження дали поштовх до розробки численних концептуальних меж, які включають різні аспекти і прояви корупційних практик. Унаслідок цього спостерігається широке, хоча й часто неточне використання терміна «корупція» у політичному та суспільному дискурсі. Зазначається, що під поняттям «корупція» часто мають на увазі не тільки конкретні дії, як-от хабарництво або крадіжка державних коштів, але й цілий спектр сумнівних економічних і політичних практик, які включають зловживання владою для особистого збагачення політиками і чиновниками. Це призводить до того, що термін «корупція» часто охоплює широкий діапазон поведінкових актів і явищ, що ускладнює його чітке визначення та ефективне застосування в дослідженнях і політичних стратегіях.

Форми корупції надзвичайно різноманітні, охоплюючи широкий спектр учасників, ініціаторів, механізмів та ступенів поширеності. Причини корупції складні та багатогранні: вони можуть бути пов'язані з індивідуальною етикою, громадянською культурою, історичними традиціями, економічною системою, інституційною структурою та політичною системою. Наприклад, індивідуальна етика може бути підірвана соціальними нормами, які толерують або навіть заохочують корупційні практики, тоді як слабкі інститути можуть не мати достатніх механізмів контролю та відповідальності [1, с. 203].

Корупція в економічній системі часто пов'язана з непрозорими процедурами, недостатньою конкуренцією та можливістю зловживання владою для особистої вигоди. Політична корупція може включати підкуп виборців, маніпуляції з виборчими процесами та використання державних ресурсів для зміцнення влади певних осіб або груп. Соціальні та культурні фактори також відіграють роль, впливаючи на те, як корупція сприймається і толерується в суспільстві.

Тому корупція є багатогранним явищем, яке вимагає комплексного підходу до її розуміння та боротьби з нею. Концептуальні підходи до вивчення корупції мають враховувати всі ці різноманітні аспекти та конотації, що вимагає розробки аналітичних інструментів для більш детального визначення та аналізу корупції. Це дасть змогу не лише краще розуміти природу та механізми корупційних процесів, але й розробляти ефективніші стратегії та заходи для їх подолання [2, с. 100].

О. А. Котуков у співпраці із В. П. Солових розкрили відповідні аспекти корупції, зокрема її негативний вплив на державні витрати, соціальне забезпечення, збір податків, бюджетний дефіцит, гендерну рівність, незахищену зайнятість, вимір та освоєння коштів (вливання) із ЄС [3, с. 93]. Водночас вони зазначають, що соціально-економічні і пандемічні кризи піддали великому сумніву адекватність діючих наразі механізмів контролю та фіксації безпрецедентного обсягу фінансів у фокусі плану відновлення Європейського Союзу [4, с. 11]. До того ж В. П. Солових та О. А. Котуков встановили політичні та законодавчі межі і безпосередні інструменти ЄС, які оцінюють зусилля протидії та спротиву корупції. Водночас вченими було встановлено, що сьогодні у Європейському Союзі зони, що є вільними від корупції, відсутні. Це пов'язано, на їхню думку, саме з тим, що усі країни-члени різною мірою торкнулися проблеми корупції. Ці ж науковці наголошують на тому, що корупція є широкою соціально-економічною проблемою, що безпосередньо охоплює ряд питань (ідеться про клієнтелізм, конфлікт інтересів, торгівлю та різні форми фаворитизму) [5, с. 77].

Інший вітчизняний дослідник О. Чебан пропонує власне цікаве бачення корупції [6, с. 52]. Явище корупції він вивчає на базі підходу ґносеологічної інтерпретації і стверджує про її міждисциплінарний характер, що дає можливість усвідомити сутність проблеми корупції та сформулювати теоретико-методологічне підґрунтя щодо її формулювання загалом і в окремих конкретних випадках. Також у своїх дослідженнях О. Чебан детально розглядав принципал-агентську теорію, теорію колективних дій, теорію легітимності, інституціональну теорію та теорію гри [4, с. 53]. О. Чебаном детально проаналізовано окремі випадки корупції, зокрема корупцію видобувну (extractive) та корупцію перерозподільну (redistributive). Досліджуючи неопатримоніальні системи, науковець виділяє фаворитизм і клієнтелізм, які є проявом корупції у згаданих системах [6, с. 54].

На механізмах запобігання та протидії корупції в органах публічної влади України акцентує С. В. Якімова, розглядаючи державно-політичні, державно-правові, соціально-економічні, су-

спільно-громадянські та соціокультурні аспекти [7, с. 362]. Натомість І. В. Супрунова виділяє політичні, економічні, правові, організаційно-управлінські та соціально-психологічні чинники розвитку корупції [8, с. 85]. К. В. Ростовська розробила концептуальні засади моделі та стратегії системної протидії корупції і детінізації економіки в контексті збалансованого соціально-економічного розвитку [9, с. 78]. С. А. Подоляка аналізує методи вимірювання та оцінки корупції з позиції міжнародних організацій, що здійснюють моніторинг корупції, та описує відповідні індикатори [10, с. 48]. Н. О. Максименцева характеризує низку індикаторів корупції, що можуть використовуватися для оцінки її рівня [11, с. 10].

На протипагу зазначеним підходам, Д. Михайленко вважає вимірювання корупції завданням майже неможливим через її абстрактний та багатогранний характер. Він пропонує емпіричний та статистичний підхід для дослідження корупції, на основі якого будуються моделі корупційних процесів [12, с. 205].

У міжнародному науковому дискурсі заслуговує на окрему увагу науковий доробок Л. Р. Коллао, який детально аналізує методики вимірювання корупції в країнах Америки та Західної Європи, стверджуючи, що фактичний рівень корупції не можна визначити безпосередньо, оскільки його оцінка здійснюється через сприйняття респондентів, які представляють певні соціальні групи. Такий підхід може бути підданий критиці за можливу необ'єктивність даних через упередженість респондентів [13, р. 339]. Важливо, на нашу думку, об'єднувати респондентів у групи за певними характеристиками та враховувати ці особливості під час формулювання висновків.

За висновками іншого зарубіжного науковця В. Асафайла, рівень корумпованості фахівців публічної служби тісно переплетений із контекстом і процедурними механізмами її здійснення, а також із суспільним консенсусом щодо відносин, державно-владного характеру, що, наразі є домінуючими. На його думку, корупція є надзвичайно негативним явищем, яке можна охарактеризувати як певну «патологію політики», що руйнує всю політичну систему суспільства, включно з політичними інститутами, державними високопосадовцями і місцевими чиновниками. Розповсюдження цієї патології сприяє формуванню клептократичного політичного режиму, що базується переважно на корупційних відносинах [14, с. 92].

Із вищевикладеними підходами до корупції та політико-правових заходів щодо її запобігання перегукуються думки низки інших зарубіжних науковців: В. Станкевича [15, с. 27–53], К. Гладкі [16, р. 4001–4012], Й. Філека [17, с. 157–171] та інших.

Висновки. Отже, аналіз, здійснений нами у статті, дає змогу стверджувати, що у науковій зарубіжній та вітчизняній літературі існує значна кількість різноманітних політико-правових підходів і визначень корупції, що вказує на складність і багатогранність цього феномену. Різні організації та науковці пропонують свої трактування корупції, враховуючи особливості та контексти, в яких вона проявляється. Це свідчить про те, що корупція є комплексним і багатоаспектним явищем, яке потребує всебічного вивчення й розуміння для ефективної протидії та запобігання їй.

Abstract. The study offers an analysis of the degree of study of the problem of corruption in domestic and foreign literature, leading scientific approaches to its definition, political conceptualization of the problem of combating corruption in the public service. The methodological basis of the work is the logical-legal method, the principle of historicism, methods: generalization, comparative, analysis and synthesis. The principle of historicism helps to clarify the origins of corrupt acts and the role of the state in countering them. A comparative analysis of political and legal mechanisms serves to identify shortcomings in existing laws and regulatory acts regarding the fight against corruption. Research in this field expands theoretical knowledge about corruption and its counteraction, creating new concepts and models for further scientific anti-corruption developments in the field of public administration and law.

Keywords: Ukraine, corruption, European Union, public service, opposition.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Михайленко Д. Функціонування корупційних мереж як перешкода формуванню політичної волі протидіяти корупції. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 205–209.
2. Настюк В. Я. Протидія корупції як один із засобів забезпечення ефективної антитерористичної діяльності в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2013. Вип. 26. С. 99–108.

3. Котуков О. А., Солових В. П. Визначення та вимір корупції в державах Європейського Союзу та використання напрямів оцінки корупційних дій в Україні. *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. праць. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2023. Вип. 1(76). С. 93–106.
4. Котуков О. А., Солових В. П. Теоретичні аспекти формування антикорупційної політики в ракурсі державного управління (за досвідом країн, що розвиваються). *Державне будівництво*: зб. наук праць. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2022. № 2(32). С. 77–91. URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/22470/20700>
5. Котуков О. А., Солових В. П. Цільовий підхід до формування антикорупційної реформи на прикладі країн, що розвиваються. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 9. С. 67–82.
6. Чебан О. Теоретичні підходи до визначення корупції в публічному управлінні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Вип. 2. С. 52–57.
7. Якимова С. В. Протидія та запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як злочину, що містить ознаки корупції (з огляду на міжнародні рекомендації). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. Вип. 3. С. 362–369.
8. Супрунова І. В. Протидія корупції в публічних закупівлях під час воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 24. С. 85–89.
9. Ростовська К. В. Протидія корупції як специфічний вид діяльності у сфері державного управління. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2015. № 1151, вип. 19. С. 78–80.
10. Подоляка С. А. Протидія корупції в органах прокуратури як об'єкт адміністративно-правового наукового дослідження. *Наше право*. 2017. № 1. С. 48–53.
11. Максименцева Н. О. Протидія політичній корупції щодо фінансування політичних партій: перспективи імплементації законодавства ЄС. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. Вип. 5. С. 10–16.
12. Михайленко Д. Функціонування корупційних мереж як перешкода формуванню політичної волі протидіяти корупції. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 205–209.
13. Collao L. R. Delimitación del concepto penal de corrupción. *Revista de Derecho de la Pontificia Universidad Católica de Valparaíso*. 2004. № 25. P. 339–359.
14. Асафайло В. Протидія політичній корупції в Україні: інститути та організації. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2018. Вип. 19. С. 92–97.
15. Stankiewicz W. Proces integracji Ukrainy z Unią Europejską. *Nowa Polityka Wschodnia*. 2013. № 2(5). S. 27–53.
16. Hladky V. The Manifestation of Corruption in Eastern Europe. *Path of Science*. 2018. Vol. 4, № 1(30). P. 4001–4012.
17. Filek J. Polski trójkąt korupcyjny. *Annales: etyka w życiu gospodarczym*. 2006. Vol. 9, № 1. S. 157–171.